

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 30 november 2011

Mål nr

Ö 3256-09

KLAGANDE

1. H N

2. A R

Ombud: H N

SAKEN

Klagan i hovrätt över domvilla

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts beslut 2009-06-29 i mål Ö 1502-09

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 61164

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

H N och A N har yrkat att Högsta domstolen undanröjer hovrättens beslut och återförvisar målet till hovrätten för erforderlig prövning.

SKÄL

Bakgrund

1. År 1978 ingicks mellan de dåvarande ägarna till fastigheterna X 4:105 respektive Y 4:106 i Vaxholms kommun ett skriftligt avtal som gav ägaren till den förra fastigheten, A A, en ”rätt att för en tid av 49 år nyttja vatten från en djupborrad brunn befintlig mellan bostadshusen å de båda fastigheterna”. Samma år beviljades enligt ett på avtalshandlingen antecknat beslut inskrivning i Y 4:106 ”till säkerhet för nyttjanderätt enligt denna handling”.
2. År 1982 såldes Y 4:106 (brunnsfastigheten) genom exekutiv försäljning. Nyttjanderätten förbehölls då inte (jfr 12 kap. 33 och 39 §§ utsökningsbalken). Den upphörde därför att gälla (se 7 kap. 16 § jordabalken). Upphörandet registrerades av inskrivningsmyndigheten. Brunnsfastigheten har därefter överlåtits i flera led.
3. A A avled år 2002. Klagandena är delägarna i hans dödsbo. Dödsboet skiftades år 2003. H N tillskiftades då X 4:105 (nyttjanderättsfastigheten), som därefter såldes år 2004.

4. Nyttjandet av brunnen fortgick tills ägarna av brunnsfastigheten år 2007 hos de nya ägarna av nyttjanderättsfastigheten med sex månaders uppsägningstid sade upp nyttjanderätten till upphörande. Uppsägningen angavs avse ett muntligt nyttjanderättsavtal.

5. Klagandena yrkade i hovrätten att Kronofogdemyndighetens beslut skulle undanröjas på grund av domvilla. Som grund för sin talan åberopade klagandena bl.a. att A A såsom sakägare inte kallades till bevaknings- och fördelningssammanträden i anslutning till 1982 års exekutiva försäljning och att A A heller inte fick del av beslutet om att den inskrivna nyttjanderätten hade upphört. Klagandena anförde vidare att till följd av att vattenförsörjningen från den aktuella brunnen upphört hade skadeståndskrav riktats mot H N och mot dödsboet efter A A.

6. Enligt 18 kap. 20 § första stycket utsökningsbalken gäller bestämmelserna om särskilda rättsmedel i bl.a. 59 kap. rättegångsbalken i fråga om Kronofogdemyndighetens beslut i utsökningsmål.

7. Hovrätten har avvisat klagan över domvilla med motiveringen att ett bifall inte skulle fylla någon funktion, eftersom nyttjanderätten i vart fall skulle ha upphört genom att nyttjanderättsfastigheten överläts år 2004. Ett återupplivande av inskrivningen skulle således enligt hovrätten komma att sakna betydelse.

Frågan om talerätt

8. En prövning av frågan om de i punkt 5 ovan angivna förhållandena innebär domvilla enligt 59 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken förutsätter att klagan förs av den vars rätt förrättningen rör.

9. Förrättningen rörde A As rätt. A A hade således rätt att klaga över domvilla avseende denna. Detsamma gäller A As dödsbo. Boet är emellertid skiftat och talan förs nu av dödsbodelägarna.

10. Att ett dödsbo har skiftats hindrar inte ett återupptagande av dödsboförvaltningen om det uppkommer ett skyddsvärt behov av en åtgärd som rör boet (jfr Gösta Walin m.fl., Kommentar till ärvdabalken Del II (18–25 kap.), 5 uppl. 2009, s. 41). När dödsboförvaltningen återupptas företräds boet på samma sätt som det företräddes före skiftet.

11. Av det anförda följer att A As dödsbo har rätt att föra talan mot förrättningsbeslutet enligt bestämmelserna i 59 kap. 1 § rättegångsbalken och att klagandena är behöriga att företräda boet. Huruvida klagandena för talan i eget eller i boets namn saknar betydelse för den talerätten.

Frågan om prövningsintresse

12. Talerätt är emellertid inte tillräckligt för att klagandenas talan ska tas upp till prövning. Det krävs också ett prövningsintresse. Det är en grundläggande processrättslig princip att en talan som det saknas ett befogat intresse av att föra inte ska tas upp till prövning. För att ett beslut ska få överklagas krävs exempelvis att klaganden har ett rättsligt intresse av att få sitt överklagande prövat (se bl.a. NJA 2004 s. 561 och NJA 2008 s. 986). På motsvarande sätt har i fråga om extraordinära besvär en talan som inte fyller någon praktisk funktion avvisats (se beträffande domvilla NJA 2005 s. 78 och beträffande resning bl.a. NJA 1990 s. 576, jfr Lars Welamson och Johan Munck, Rättegång VI, 4 uppl. 2011, s. 186 f. och 217).

13. Det är emellertid viktigt att den materiella bedömningen inte föregrips när domstolen tar ställning till frågan om det finns ett prövningsintresse (jfr NJA

2010 s. 448; jfr också beträffande s.k. dubbelrelevanta rättsfakta bl.a. NJA 2005 s. 586). Även andra skäl talar för att förhållanden som kan anföras mot en förd talan i regel bör prövas i sak och inte såsom en processförutsättningsfråga. Ett sådant skäl är den skillnad i rättsföljd som kan vara förenad med att en talan ogillas i stället för att avvisas. När en bedömning förutsätter ett ställningstagande till ett materiellt förhållande är vidare den processordning som gäller för en prövning av själva saken i regel att föredra framför den som gäller vid ställningstagandet till om erforderliga processförutsättningar är för handen. (Angående praktiska konsekvenser av att ett rättsfaktum betraktas som en processförutsättningsfråga eller som en fråga rörande själva saken, se vidare Per Henrik Lindblom, Processhinder, ak. avh. 1974, s. 89 ff.)

14. I rättspraxis är det fastslaget att en klagan över domvilla för framgång kräver att ett undanröjande av det angripna beslutet kan fylla en praktisk funktion (se p. 12). Frågan huruvida kravet på praktisk funktion bör betraktas såsom en processförutsättning eller som en fråga rörande själva saken har dock inte ställts på sin spets. I rättsfallet NJA 2005 s. 78, där förd domvilloklagan avsåg ett beslut att meddela prövningstillstånd, var utgångspunkten att en klagan mot ett sådant beslut endast undantagsvis var tillåten och att något skäl för undantag inte förelåg i det fallet, eftersom de omständigheter som klaganden åberopade kunde beaktas vid den fortsatta handläggningen av målet. Det beslut mot vilken klagan riktades var således inte förenat med några negativa rättsverkningar för klaganden i de hänseenden som han hävdade att hans rätt hade trätts förnär. Avgörandet tillåter inga slutsatser beträffande handläggningsordningen i den situation som är aktuell i förevarande mål.

15. När det gäller resning har Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1993 s. 777 avslagit en ansökan när ett undanröjande av det angripna avgörandet inte skulle fylla någon praktisk funktion till följd av förhållanden som hade inträffat efter avgörandet. Vad som föranlett bedömningen prövades alltså här i sak. I rättsfallet NJA 1990 s. 576 avvisades en resningsansökan med samma motivering (avsaknad av praktisk funktion). Det som emellertid låg bakom den motiveringen var att beslutet i fråga var begränsat till att gälla i en viss rättegång som redan var avslutad. Det låg således i beslutets natur att detta efter avslutad rättegång inte hade några negativa rättsverkningar som kunde motivera ett undanröjande.

16. Beträffande den situation som här är aktuell märks att genom det angripna beslutet har 1978 års nyttjanderätt upphört. Beslutets rättsverkningar drabbade A A negativt. Det innebär att ett undanröjande skulle ha fyllt en praktisk funktion. Därmed förelåg ett prövningsintresse.

17. Huruvida ett undanröjande till följd av sedermera inträffade omständigheter, som inte har något med beslutet i sig eller dess rättsverkningar att göra, inte skulle fylla någon praktisk funktion, är en fråga som bör bedömas såsom en del av själva saken och alltså först sedan klagan tagits upp till prövning (jfr NJA 1993 s. 777 beträffande resning). Det gäller trots att det i regel torde sakna betydelse om en klagan över domvilla avvisas eller ogillas i sak (jfr NJA 1986 s. 666 beträffande resning).

18. Av det anförda följer att hovrätten borde ha tagit upp klagandenas talan till prövning i sak. Hovrätten borde således i materiell ordning ha tagit ställning till bl.a. om nyttjanderätten hade upphört genom att nyttjanderättsfastigheten överläts år 2004 (jfr p. 7 ovan; hovrättens bedömning i det hänseendet kan sättas i fråga, jfr NJA 2009 s. 570).

Frågan om återförvisning

19. När en domstol avvisar en talan som borde ha tagits upp till prövning i sak, ska avvisningsbeslutet undanröjas och målet återförvisas till domstolen i fråga. Förhållandena i detta mål är emellertid speciella.

20. En förutsättning för att nyttjanderätten ska kunna återuppstå och inskrivningen återinföras är att den exekutiva försäljningen hävs och fastigheten på nytt säljs med förbehåll för nyttjanderätten. Men detta låter sig inte göras till följd av bl.a. den tid som har förflutit sedan försäljningen och de ägarförändringar som har skett därefter (märk det i 18 kap. 20 § tredje stycket utsökningsbalken föreskrivna kravet på synnerliga skäl för att en exekutiv försäljning ska kunna hävas, jfr även NJA 1977 s. 353).

21. Det är vidare att notera att det i förevarande fall saknar betydelse för klagandena om deras klagan avvisas på grund av bristande processförutsättningar eller om den ogillas i sak (jfr p. 17).

22. Det måste mot bakgrund av det anförda hållas för uteslutet att en återförvisning kan fylla en meningsfull funktion för klagandena. Återförvisning bör därför inte ske och någon ändring i hovrättens beslut inte göras (jfr NJA 2010 s. 448, p. 10, beträffande möjligheten av undantag från den processuella normalordningen i uppenbara fall).

Slutsats

23. Mot bakgrund av det anförda ska överklagandet avslås.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog (referent),
Lena Moore (skiljaktig), Johnny Herre, Agneta Bäcklund (skiljaktig)
och Svante O. Johansson
Föredragande justitiesekreterare: Ove Nilsson



**BILAGA TILL
PROTOKOLL
2011-10-19**

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Lena Moore och Agneta Bäcklund är skiljaktiga i fråga om motiveringen på det sätt som framgår av följande yttrande.

Utöver att det angripna avgörandet ska röra klagandens rätt är det en förutsättning för att en domvilloklagen ska tas upp till prövning att en sådan talan har en praktisk funktion att fylla. Klagan ska alltså avvisas t.ex. om avgörandet i fråga kan sägas vara överspelat eller om klaganden kan komma till sin rätt på annat sätt än genom det extraordinära rättsmedlet. (Se Lars Welamson och Johan Munck, Rättegång VI, 4 uppl., s. 186 f. och t.ex. NJA 1990 s. 576 och NJA 2005 s. 78.).

Det är uppenbart att den tidigare inskrivna nyttjanderätten under inga förhållanden kan återuppstå. Den exekutiva försäljningen skedde redan år 1982 utan förbehåll för nyttjanderättens bestånd och därefter gällde inte nyttjanderättsupplåtelsen (7 kap. 16 § jordabalken). Brunnsfastigheten har sedermera överlåtits i flera led. Det avgörande som angrips är således överspelat och klagandenas talan har inte någon praktisk funktion att fylla.

Mot den bakgrunden finner Högsta domstolen inte skäl att göra någon ändring i hovrättens beslut. Överklagandet ska alltså avslås.